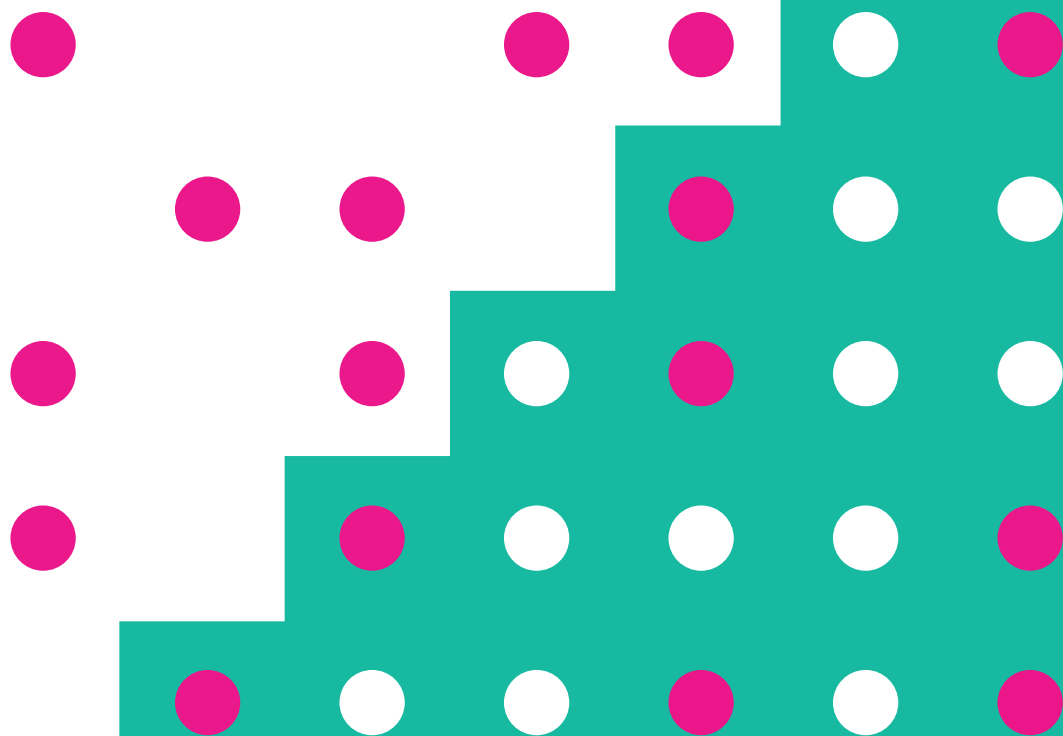

Resourcegroepen voor jongeren

Methodiek voor
netwerkversterkend werken

Resourcegroepen voor jongeren (RG-J)

Een methodiek voor
netwerkversterkend werken

Eva Leeman
Nynke Frieswijk
Gerdie Kienhorst

Boom

2024 de auteurs, p/a Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Auteursrecht ten aanzien van tekst- en datamining en machinelearning is nadrukkelijk voorbehouden. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 j° Besluit van 27 november 2002, Stb. 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912. Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher. No part of this publication may be reproduced in the context of text and data mining for any other purpose which is not expressly permitted by law without permission of the publisher.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van de illustraties en de artikelen volgens wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Omslag: Michiel van Kleef
Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

ISBN 9789024467211
NUR 875

www.boom.nl

Inhoud

Voorwoord	13	
Ten geleide	15	
Verantwoording	16	
Leeswijzer	18	
Deel I	Achtergrond	21
1	Waarom resourcegroepen voor jongeren?	23
1.1	Opgroeien onder moeilijke omstandigheden	23
1.2	Specifieke kenmerken van de doelgroep	24
1.2.1	<i>Psychische problematiek en het ontwikkelperspectief van jongeren</i>	25
1.2.2	<i>Invloed van het informele steunsysteem</i>	26
1.2.3	<i>Formeel steunsysteem</i>	28
1.3	Hersteldenken ook bij jongeren inzetten	29
1.3.1	<i>Hersteldenken en positieve gezondheid</i>	31
1.4	Theoretisch raamwerk voor herstel bij jongeren	32
1.4.1	<i>Raamwerk van balansdoelen en faciliterende factoren</i>	32
1.4.2	<i>Balansdoelen</i>	33
1.4.3	<i>Ontwikkelingsgericht herstel: bevorderende factoren bij of rond de jongere</i>	35
1.4.4	<i>Ondersteunende factoren bij ontwikkelingsgericht herstel (zorgsysteem)</i>	37

1.5	Naar duurzaam resourcewerken in verbondenheid	39
1.5.1	<i>Jongere en diens doelen centraal</i>	41
1.6	Tot slot: de kernwaarden samengevat	42
2	Wat zijn resourcegroepen?	43
2.1	In vogelvlucht	43
2.1.1	<i>Regie bij de jongere</i>	43
2.1.2	<i>Rol regieondersteuner: optimaliseren van interactie</i>	44
2.1.3	<i>Werkwijze</i>	44
2.2	Basiselementen	47
2.2.1	<i>Eigenaarschap en regie liggen bij de jongere</i>	47
2.2.2	<i>Structureel betrekken en activeren van systeem en context</i>	48
2.2.3	<i>Samenwerking tussen en binnen formeel en informeel netwerk</i>	50
2.2.4	<i>Doelen in herstel en ontwikkeling van de jongere centraal</i>	52
2.2.5	<i>Themabijeenkomsten</i>	52
2.3	Kenmerken van de resourcegroepbijeenkomsten	53
2.4	Verbindende schakel	56
2.4.1	<i>Flexible ACT (FACT)-jeugd</i>	57
2.4.2	<i>Intensive Home Treatment Jeugd (IHT-J)</i>	59
2.4.3	<i>High & Intensive Care Jeugd (HIC-J)</i>	62
2.4.4	<i>Resourcegroepen opgezet vanuit sociale wijkteams</i>	64
2.4.5	<i>Circulaire zorg en Jouw Ingebrachte Mentor (JIM)</i>	65
2.5	Resourcegroepen binnen netwerkzorg	67
3	Resourcegroepenmethodiek: achtergrond en ontwikkeling	69
3.1	Oorsprong	69
3.1.1	<i>Van familietherapie naar optimal treatment</i>	70
3.1.2	<i>Ontwikkeling van het RACT-model (Zweden)</i>	72
3.2	Resourcegroepen in Nederland	76
3.3	Landelijk onderzoek naar resourcegroepen in Nederland	77
3.3.1	<i>Resultaten kwalitatieve evaluatie</i>	77
3.3.2	<i>Randomized controlled trial naar het effect van resourcegroepen</i>	84
3.3.3	<i>Conclusies</i>	85
Deel II	Methodiek	87
4	Inleiding in de werkwijze	89
4.1	Veranderende rollen van de betrokkenen bij de behandeling	92
4.2	Ontwikkelingsgerichte herstelbevordering in een resourcegroep	92
4.2.1	<i>Gezamenlijke besluitvorming</i>	93

4.3	Rol van de regieondersteuner	99
4.3.1	<i>In de relatie met de jongere</i>	99
4.3.2	<i>In de relatie met naasten</i>	100
4.3.3	<i>In de taken (vanuit de methodiek)</i>	101
4.3.4	<i>Switchen tussen rollen</i>	101
4.4	Rol van de jongere in zijn resourcegroep	102
4.4.1	<i>Hulp vragen</i>	103
4.4.2	<i>Belang van openheid</i>	103
4.5	Rol van de ervaringsdeskundige in een resourcegroep	103
4.6	Rol van naasten in een resourcegroep	104
4.7	Benodigde vaardigheden, kennis en competenties voor regieondersteuners	105
4.7.1	<i>Aanvullende vaardigheden</i>	107
5	Vorbereiding (fase 1)	111
5.1	Benaderen en motiveren van de jongere	112
5.2	Uitleg geven	112
5.2.1	<i>Eigenaarschap, (zelf)regie en zelfredzaamheid</i>	113
5.2.2	<i>Betrekken van naasten</i>	119
5.3	Sociogram opstellen	122
5.3.1	<i>Rol van de omgeving en versterking van steunstructuren</i>	124
5.4	Leden nomineren	126
5.5	Systemisch aan de slag: extra analyse	127
5.5.1	<i>Verklarende analyse en het zevenfactorenmodel</i>	128
5.5.2	<i>Verklarende analyse toegepast op het starten van een resourcegroep</i>	130
5.6	Opstellen van een resourcegroepplan	131
5.6.1	<i>Resourcegroepplannen verbinden met andere typen plannen</i>	132
5.6.2	<i>Aard van herstel- of ontwikkelingsdoelen</i>	132
5.6.3	<i>Doelen opstellen</i>	134
5.6.4	<i>Signaleringsplan</i>	140
5.6.5	<i>Bespreken resourcegroepplan</i>	142
5.7	Resourcegroepen (starten) tijdens een crisis of bij verplichte zorg	142
5.7.1	<i>Documenten rond verplichte zorg invullen binnen de resourcegroep</i>	143
5.7.2	<i>Rol van opvoeders en andere naasten</i>	144
6	Verdieping (fase 2)	147
6.1	Genomineerde leden benaderen en vragen om deel te nemen	148
6.2	Verdiepingsgesprekken voeren	150
6.2.1	<i>Structuur van het verdiepingsgesprek</i>	151
6.2.2	<i>Verwachtingen, commitment en deskundigheid</i>	152
6.2.3	<i>Inhoud</i>	154
6.2.4	<i>Verdiepingsgesprek met professionals</i>	155

6.3	Aanvullende vaardigheden in de verdiepingsfase	156
6.3.1	<i>Inschatten van vaardigheden</i>	156
6.3.2	<i>Aandacht voor de omgeving</i>	157
7	Planning (fase 3)	161
7.1	Startbijeenkomst plannen	162
7.2	Bijeenkomst voorbereiden	163
7.2.1	<i>Taakverdeling formele en informele voorzitter</i>	163
7.2.2	<i>Agenda opstellen</i>	163
7.2.3	<i>Rol van de notulist</i>	164
7.3	Communicatiewijze bepalen	165
8	Start (fase 4)	167
8.1	Bespreken van werkwijze, waarden en vertrouwelijkheid	168
8.2	Praktische afspraken maken	168
8.3	Aanwezigheid van de regiebehandelaar	168
8.4	Bespreken en aanvullen van het resourcegroepplan	170
8.5	Werkafspraken maken rond de doelen	171
8.6	Rol van de voorzitter	172
8.6.1	<i>Aandachtspunten</i>	173
8.6.2	<i>Samenvattingsvaardigheden</i>	173
9	Vervolg- en themabijeenkomsten (fase 5)	175
9.1	Doelen en werkafspraken evalueren en aanpassen	176
9.2	Voortgang bespreken en evalueren	176
9.2.1	<i>Jaarlijkse evaluatie</i>	176
9.3	Doorontwikkeling van het resourcegroepplan	178
9.3.1	<i>Tips en handvatten</i>	178
9.4	Themabijeenkomsten (naar behoefte)	179
9.5	Frequentie van de bijeenkomsten bepalen en aanpassen	181
9.6	Regiebehandelaar aanwezig op uitnodiging	182
9.7	Rol van de regieondersteuner	182
9.7.1	<i>Bij hoge expressed emotions</i>	182
9.7.2	<i>Systeemdenken in het hier en nu</i>	183
10	Heroriëntatie (fase 6)	187
10.1	Samenstelling van de groep evalueren en aanpassen	188
10.2	Bespreken van afschaling of overdracht	188
10.2.1	<i>Overwegingen bij (overleg over) afschaling</i>	189
10.3	Vastleggen van afspraken in een resourcegroepplan	191
10.3.1	<i>Terugval voorkomen: Redesigning Relapse</i>	192
10.3.2	<i>Warme overdracht</i>	193

Deel III	Praktijk	197
11	Themabijeenkomsten	199
11.1	Werken aan versterking van vaardigheden	200
11.1.1	<i>Aansluiten bij de behoefte van de resourcegroepleden</i>	200
11.2	Themabijeenkomst als oefenterrein	201
11.2.1	<i>Inhoudelijke expertise</i>	201
11.2.2	<i>Organisatie</i>	201
11.3	Themabijeenkomst over herstel van ontwikkeling (standaard)	202
11.3.1	<i>Kennis over het thema</i>	202
11.3.2	<i>Behandeling in de themabijeenkomst</i>	203
11.4	Themabijeenkomst over psycho-educatie (standaard)	205
11.4.1	<i>Behandeling in de themabijeenkomst</i>	205
11.5	Themabijeenkomst over communicatie (standaard)	207
11.5.1	<i>Vaardigheden</i>	207
11.5.2	<i>Behandeling in de themabijeenkomst</i>	209
11.6	Themabijeenkomst over destigmatiseren (standaard)	211
11.6.1	<i>Kennis over het thema</i>	211
11.6.2	<i>Behandeling in de themabijeenkomst</i>	215
11.7	Themabijeenkomst over probleemoplossing (op indicatie)	218
11.7.1	<i>Kennis over het thema</i>	218
11.7.2	<i>Behandeling in de themabijeenkomst</i>	221
11.8	Themabijeenkomst over omgaan met stress (op indicatie)	221
11.8.1	<i>Kennis over het thema</i>	221
11.8.2	<i>Behandeling in de themabijeenkomst</i>	223
11.9	Themabijeenkomst over gezondheid en leefstijl (op indicatie)	223
11.9.1	<i>Kennis over het thema</i>	223
11.9.2	<i>Behandeling in de themabijeenkomst</i>	228
11.10	Themabijeenkomst over risicovol gedrag (op indicatie)	230
11.10.1	<i>Kennis over het thema</i>	230
11.10.2	<i>Behandeling in de themabijeenkomst</i>	232
11.11	Samenvatting van het onderwerp 'themabijeenkomsten'	232
12	Juridisch kader voor de zorg aan jongeren	235
12.1	Inleiding	235
12.2	De rechten van het kind als basis voor het wettelijk kader	236
12.3	Vrijwillig kader	237
12.3.1	<i>Jeugdwet</i>	237
12.3.2	<i>De Jeugdwet en resourcegroepen</i>	240
12.3.3	<i>De Wet inzake de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst (WGBO)</i>	242
12.3.4	<i>WGBO en resourcegroepen</i>	243

12.4	Verplicht kader	243
12.4.1	<i>Gesloten jeugdhulp</i>	243
12.4.2	<i>Jeugd zorgPlus en resourcegroepen</i>	244
12.4.3	<i>Verplichte zorg in de jeugd-ggz en de jeugdverslavingszorg</i>	244
12.4.4	<i>Verplichte zorg bij (licht) verstandelijke beperking</i>	246
12.4.5	<i>Kinderbeschermings- en gezagsmaatregelen</i>	247
12.4.6	<i>Jeugdreclassering</i>	250
12.5	Delen van informatie met en binnen de resourcegroep	250
12.5.1	<i>Informatie delen alleen in overeenstemming met de wet</i>	250
12.5.2	<i>Beroepsgeheim en de uitzonderingen erop</i>	251
12.5.3	<i>Informatie delen in en met de resourcegroep</i>	254
12.6	Tot slot	256
13	Implementatie, scholing en intervisie	257
13.1	Belangrijke algemene aspecten bij implementatie	257
13.2	Implementatietraject resourcegroepen bij Antes	258
13.2.1	<i>Lessen uit ervaringen met implementatie</i>	258
13.2.2	<i>Implementatie in zes stappen</i>	261
13.2.3	<i>Ervaringen met het project resourcegroepen bij Youz Rijnmond</i>	267
13.3	Intervisie: methodisch praktijkvraagstukken bespreken	270
13.3.1	<i>Werkwijze intervisie</i>	271
13.3.2	<i>Intervisiemethodieken</i>	271
13.3.3	<i>Intervisie en reflectie</i>	272
13.3.4	<i>Intervisie rond hoge expressed emotions tijdens de bijeenkomsten</i>	274
13.3.5	<i>Intervisie rondom destigmatiseren</i>	275
13.4	Lessen uit de eerste ervaringen met resourcegroepen	276
13.4.1	<i>Bij cliënten met verslavingsproblematiek</i>	276
13.4.2	<i>In, met of vanuit het sociaal domein</i>	276
13.4.3	<i>Bij cliënten met een licht verstandelijke beperking</i>	278
13.5	Tot slot	278
14	Praktijkvoorbeelden	281
14.1	Resourcegroepen in de praktijk van de (jeugd)verslavingszorg	281
14.1.1	<i>Vorbereidingsfase</i>	282
14.1.2	<i>Verdiepingsfase</i>	284
14.1.3	<i>Planningsfase</i>	286
14.1.4	<i>Startfase</i>	287
14.1.5	<i>Vervolgfase</i>	287
14.1.6	<i>Heroriëntatiefase</i>	288
14.1.7	<i>Tot slot</i>	289
14.2	Resourcegroepen in de praktijk van de jeugd-ggz	290
14.2.1	<i>Het verhaal van Karin</i>	290

14.3	Resourcegroepen in de praktijk van een klinische setting	291
14.3.1	<i>Werken met groeigroepen voor jongeren</i>	291
14.3.2	<i>GROEN</i>	291
14.3.3	<i>Groeigroepen bij GROEN</i>	293
14.3.4	<i>Reflectie</i>	296
15	Werkwijzen en initiatieven in de jeugdhulp	297
15.1	Vernieuwende werkwijzen	297
15.1.1	<i>Familie Als Bondgenoot (FAB)</i>	298
15.1.2	<i>JongerenNetwerk</i>	298
15.1.3	<i>Jeugdstem (vertrouwenspersonen)</i>	299
15.1.4	<i>Transitieteam Mondriaan</i>	299
15.2	Innovatieve praktijken en initiatieven	299
15.2.1	<i>@ease</i>	299
15.2.2	<i>Garage2020</i>	300
15.2.3	<i>Genderpraatjes</i>	300
15.2.4	<i>Join Us</i>	301
15.2.5	<i>Redesigning Relapse</i>	301
15.2.6	<i>Samen Blokje Omdenken</i>	301
15.2.7	<i>StroomOP</i>	302
15.2.8	<i>Superbrains</i>	302
15.2.9	<i>Transformers Community</i>	302
15.2.10	<i>WachtVerzachter</i>	302
	Lijst van gebruikte afkortingen	305
	Literatuur	307
	Bijlagen	319
	Bijlage 1 Ondersteunende methodieken	321
	Bijlage 2 Verdiepingsgesprekken	329
	Bijlage 3 Evaluatievragenlijsten	336
	Bijlage 4 Positieve gezondheid en dimensies van herstel	347
	Bijlage 5 Onderwerpen voor psycho-educatie	349
	Bijlage 6 Vragenlijst bij de roos van Leary	356

Bijlage 7 Destigmatiseren voor jongeren	360
Bijlage 8 Ontspanningsoefeningen	367
Bijlage 9 BRAVO-criteria voor een gezonde leefstijl	371
Bijlage 10 Intervisiemethodieken	374
Bijlage 11 Nuttige links	377
De redactie	383

Voorwoord

Kinderen en jongeren groeien op in een wereld van grote uitdagingen en veranderingen. Enorme vraagstukken komen op onze wereld af, zoals milieuproblemen, migratiestromen, een groeiende kloof tussen arm en rijk, polarisatie en maatschappelijke onrust. Technologie, het internet en sociale media geven een andere dimensie aan sociaal-maatschappelijke verhoudingen, culturele verschillen en verbondenheid. De ontwikkelingen gaan ook nog eens sneller dan ooit tevoren, waardoor het steeds moeilijker wordt om de toekomst te voorspellen. Juist kinderen en jongeren die de toekomst hoopvol tegemoet willen treden – omdat zij daarin hun leven nog moeten opbouwen – kunnen door deze onzekerheden onder druk komen te staan.

Belang van context

Kinderen en jongeren groeien op in een context die hen beïnvloedt en die zij op hun beurt weer beïnvloeden. Zo vormen zich geleidelijk de structuren van hun karakter, de sterke en zwakke kanten van hun persoonlijkheid, en de copingmechanismen waarmee ze overeind blijven of juist onderuitgaan. Zoals de Amerikaanse psycholoog Uri Bronfenbrenner het aan het einde van de twintigste eeuw uitdrukte, zijn kinderen ‘*systems of systems*’. Zonder die context, waarmee kinderen en jongeren voortdurend in interactie zijn, zouden ze hopeloos verloren zijn.

Sociale inclusie is cruciaal voor mentale gezondheid

Een van de belangrijkste factoren voor mentaal gezond opgroeien is sociale inclusie. Als een jongere het gevoel heeft er alleen voor te staan, sociaal bui-

tengesloten te worden of er niet bij te horen, zullen uitdagingen, zorgen en onzekerheden veel zwaarder wegen. Kinderen en jongeren met psychische problemen of psychische kwetsbaarheid voelen zich vaak minder begrepen en hebben om die reden een extra kwetsbare positie in de huidige complexe samenleving. Het is daarom van groot belang in te zetten op het opzoeken, herstellen en versterken van gezonde sociale verbindingen, zodat kinderen en jongeren met mentale problemen zich opgenomen voelen in een netwerk van positieve relaties dat hen ondersteunt.

Rol van resourcegroepen

Een manier om vanuit het herstel van relaties te komen tot het herstel van jongeren zelf is het opstarten van resourcegroepen. Als jongeren zich met behulp van belangrijke anderen weer krachtig genoeg voelen en de balans weten terug te vinden, zullen zij de uitdagingen van het leven beter aankunnen en met meer vertrouwen de toekomst tegemoet treden. Resourcegroepen kunnen bestaan uit gezinsleden, maar ook uit andere betekenisvolle personen, zodat jongeren stap voor stap in veiligheid en vertrouwen op hun eigen manier kunnen bouwen aan balans, groei en ontwikkeling.

Dit boek hoopt hulpverleners te inspireren om kinderen en jongeren, ook als ze mentale problemen hebben of psychisch kwetsbaar zijn, altijd in hun context te zien. Tegelijkertijd biedt het boek handvatten voor de dagelijkse praktijk. Voor hulpverleners in de (jeugd-)ggz is het namelijk vaak noodzakelijk, maar lang niet altijd eenvoudig om resourcegroepen te mobiliseren.

Floortje Scheepers

Prof. dr. F.E.E. Scheepers is psychiater en hoogleraar Innovatie in de ggz aan UMC Utrecht en directeur wetenschap van Kenniscentrum Phrenos.

Ten geleide

In 2021 verscheen de tweede, geheel herziene druk van het *Praktijkboek resourcegroepen* (Leeman et al., 2021). Daarin werden niet alleen de praktijkervaringen verwerkt die zijn opgedaan sinds de eerste druk uit 2017, maar ook de eerste resultaten van een groot landelijk onderzoek tussen 2017 en 2020. De methodiek is aan de hand daarvan verder doorontwikkeld. In de praktijk heeft dat met name het werken met naasten, en de samenwerking tussen formeel en informeel netwerk in en vanuit de ggz verder bevorderd, bijvoorbeeld door daar in de intake (netwerkintake, herstelondersteunende intake) veel meer aandacht voor te hebben. Resourcegroepen zijn gestart vanuit onder andere FACT-teams, de verslavingszorg, bij cliënten met een verstandelijke beperking en ook bij jongeren (met name FACT-jeugd). Ook in het sociaal domein wordt de methodiek toegepast, waarbij resourcegroepen niet primair vanuit de ggz, maar bijvoorbeeld ook vanuit de gemeentelijke sociale (wijk)teams zijn opgestart. In breder verband wordt werken met resourcegroepen (steungroepen) gezien als een goede manier om ggz en andere zorg op het microniveau in een netwerk rond de cliënt te organiseren (netwerkpsychiatrie; Mulder et al., 2020; Mulder et al., 2024).

Dit boek bouwt verder voort op de grondslag die door de redactieraad van de herziene editie van het *Praktijkboek resourcegroepen* is gelegd. We willen de mensen die hun input hebben geleverd aan dit boek, hebben meegeschreven of meegelezen, hartelijk danken: Elleke Berkvens, Frits Bovenberg, Nynke Boonstra, Alice Broersma, Robin Davies, Paul Faber, Juliette Groenendijk, Dide Hoop, Celesta Kasper, Carine in 't Veld, Marloes Lauf, Leontien Los, Niels Mulder, Joyce Meijberg, Venu Nieuwenhuizen, Anouk

Robben, Floortje Scheepers, Hilde Tempel, Cathelijn Tjaden, Janet van Bavel, Levi van Dam, Perihan van der Aa, Marianne van der Linde, Jaap van Weeghel en Joop van de Wouw.

Verantwoording

Nu we in de praktijk en in onderzoek zien wat de positieve effecten zijn van resourcewerken, neemt ook de vraag naar het toepassen van deze methodiek bij jongeren toe. De ervaring van veel mensen met psychische (of door psychische klachten vergrote) problemen is dat anderen het verschil kunnen maken om lastige tijden door te komen. Resourcegroepen zijn een manier om hier heel concreet vorm aan te geven. Het landelijke onderzoek onder volwassenen heeft laten zien dat het werken volgens de resourcegroepenmethodiek leidt tot meer empowerment, meer persoonlijk herstel en meer regie over het eigen herstelproces (zie hoofdstuk 3). Resourcegroepen zijn een veelbelovende manier om fragmentatie en discontinuïteit in de zorg te voorkomen. De resourcegroepenmethodiek is geschikt om systematisch en succesvol samen te werken met naasten en andere hulpverleners, dus met mensen uit het formele en informele netwerk op het niveau van de cliënt.

Omdat de problemen van jongeren ontstaan en aanhouden in de context van het gezin, de school of (bijvoorbeeld) de buurt, is het betrekken van de omgeving een belangrijke voorwaarde om oplossingen te vinden. Een resourcegroep kan de verbinding en continuïteit bieden waardoor jongeren gedurende langere tijd een vangnet hebben. Op dit moment vallen jongeren met complexe problemen nog te vaak tussen de wal en het schip, zeker in de periode van overgang van jeugdhulp naar de ggz voor volwassenen. De resourcegroep blijft met jongeren meelopen, geeft hun informele netwerk een blijvende positie en leidt ertoe dat ook ondersteuningsopties buiten de hulpverlening nadrukkelijker worden onderzocht. Jongeren geven vaak aan dat er wel naar hen wordt geluisterd, maar dat zij niet (goed) begrepen worden. Door de regie meer bij de jongere te laten en met elkaar in een resourcegroep te werken aan diens gezonde ontwikkeling, komt de focus meer te liggen op de (veer)kracht van de jongere en minder op de klachten.

Net als bij de doorontwikkeling van de resourcegroepenmethodiek voor volwassenen hebben we bij de aanscherping en aanpassing van de methodiek voor jeugdigen als startpunt gekozen voor de ggz. Op deze basis kan de methodiek naar andere domeinen worden uitgebreid.

Binnen de jeugd-ggz is het betrekken van naasten (zoals opvoeders) heel vanzelfsprekend. In de praktijk merken we echter dat dit vaak niet methodisch gebeurt. Ook hebben jongeren vaak het gevoel dat er met hun naasten

en tussen hulpverleners *over hen* gesproken wordt, in plaats van op een gelijkwaardige manier *met hen*. Verder geven ze aan dat vaak niet alle mensen worden betrokken die voor hen belangrijk zijn. Denk hierbij aan vrienden, de mentor van school of de sportcoach. De resourcegroepenmethodiek biedt hiervoor goede handvatten.

Resourcegroepen-J: werken aan herstel van ontwikkeling

Behalve in veel FACT-teams in de ggz voor volwassenen wordt momenteel ook in de jeugd-ggz (onder meer binnen FACT-jeugd) geprobeerd om het resourcewerken in de aanpak, zorg en begeleiding van jongeren te integreren. Daarom hebben we in het kader van dit boek het waardenkader en de invulling van het herstelbegrip in de ggz voor volwassenen tegen het licht gehouden. Vervolgens hebben we op basis van theorie en van bevindingen en input van experts en jongeren zelf de methodiek aangepast om die beter te laten aansluiten bij de behoefte en wensen van jongeren. Terwijl de ggz voor volwassenen zich al jaren ontwikkelt via herstelgericht en herstelondersteunend denken en werken vanuit de behoefte en de context van de persoon die herstelt, staat deze ontwikkeling in de jeugd-ggz nog in de kinderschoenen. Deels komt dit doordat het begrip ‘herstel’ op gespannen voet staat met een meer ontwikkelingsgerichte benadering bij jongeren: jongeren moeten immers nog ontdekken wie ze zijn en kunnen niet ‘herstellen’ in de zin van: terugkeren naar een eerdere toestand. Deels hangt dit samen met de dominante invloed die het biomedische model en het bijbehorende classificatiedenken hebben op diagnostiek en behandeling in de jeugd-ggz. Maar juist voor jongeren, die zowel individueel als maatschappelijk nog volop in ontwikkeling zijn, is het belangrijk om niet alleen stil te staan bij problemen, maar ook bij hun persoonlijke ontwikkeling en (de ontwikkeling van) hun maatschappelijk functioneren. De resourcegroepenmethodiek is een netwerkgerichte en netwerkversterkende manier om de gezonde ontwikkeling van jongeren te stimuleren en ondersteunen door middel van samenwerking tussen het formele en informele netwerk.

Doelgroep

De doelgroep van dit boek bestaat allereerst uit professionals: behandelaars, begeleiders en alle overige beroepshulpverleners die ‘jongeren met een meervoudige en/of complexe hulpvraag’ ondersteunen. Wij denken aan medewerkers van FACT-jeugdteams, medewerkers van de jeugdzorg, medewerkers van gebiedsteams, jeugd-ggz-teams, CIT-teams (crisisinterventieteams, specifiek voor jeugd), HIC-jeugd, IHT-jeugd, enzovoort. Het boek is daar-

naast interessant voor opvoeders, voogden, (familie-)ervaringsdeskundigen, naasten en andere geïnteresseerden.

Ambitie

Onze ambitie is om vanuit de bestaande, in de ggz voor volwassenen bewezen effectieve resourcegroepenmethodiek een praktische methodiek voor het werken met jongeren te beschrijven, die hun meer regie geeft en waarbij familie, vrienden en andere naastbetrokkenen actief worden betrokken. Zo willen we netwerkversterkend werken aan het verminderen van de problemen van jongeren, stagnatie in hun ontwikkeling voorkomen en hen helpen om complexe problemen beter hanteerbaar te maken, om op die manier bij te dragen aan grotere veerkracht en weerbaarheid van jongeren.

Het model zal zich naar verwachting verder blijven ontwikkelen. Iedereen die nu samen met jongeren in resourcegroepen gaat werken, willen we aanmoedigen om ervaringen te delen en samen te werken aan verbetering van het model. Meer informatie over het gebruik van de methodiek in de praktijk en verschillende tools staan ter beschikking op de website resourcegroepen.nl (via de QR-code).

Leeswijzer

Dit boek beschrijft de resourcegroepenmethodiek voor jongeren op basis van de methodiekbeschrijving in het *Praktijkboek resourcegroepen* (Leeman et al., 2021). Het boek is opgebouwd uit drie delen. Het eerste deel beschrijft de doelgroep en het voor jongeren aangepaste waardenkader, de reden om te gaan werken met resourcegroepen. Het geeft ook een korte inleiding op wat resourcegroepen zijn en een beschrijving van de ontwikkeling van de methodiek. In het tweede deel wordt de methodiek van de resourcegroepen systematisch (in fasen) beschreven, waarbij ter illustratie een fictieve casus meeloopt. Op dit moment wordt steeds meer ervaring opgedaan met het werken met de methodiek, ook met jongeren. In het laatste deel bundelen we informatie uit en voor de praktijk. In een hoofdstuk over themabijeenkomsten geven we voorbeelden van de invulling en samenstelling. Er is een hoofdstuk met informatie over het juridische kader voor de zorg voor jongeren, dat afwijkt van dat van de zorg voor volwassenen. Dit deel bevat verder een hoofdstuk over implementatie, een hoofdstuk met praktijkvoorbeelden en ten slotte een hoofdstuk over werkwijzen in de jeugdzorg waarmee resourcegroepen gemakkelijk verbonden kunnen worden. Hierin besteden we ook aandacht aan de innovatieve praktijken

en initiatieven die beogen in de jeugdhulp laagdrempelige zorg en ondersteuning te realiseren.

Door de tekst heen geven we (in kaders) dilemma's en tips voor de praktijk. Omwille van de leesbaarheid is ervoor gekozen om in de tekst in principe naar de jongere, de regieondersteuner en anderen te verwijzen in de mannelijke vorm, maar waar 'hij' en 'hem' staat is nadrukkelijk ook 'zij' en 'haar' of 'hen' bedoeld. Daarnaast mag er voor 'cliënt' ook 'patiënt' gelezen worden. Verder gebruiken we de termen 'naasten' en 'naastbetrokkenen' door elkaar voor alle personen die op een bepaalde manier betrokken zijn bij het leven van de jongere, zoals andere gezinsleden, vrienden, burens, ooms, tantes, of een vertrouwde vader of moeder van een klasgenoot. Behalve in hoofdstuk 12 over het juridische kader hebben we vanwege de vele vormen van ouderlijk gezag ouders, pleegouders, stiefouders en voogden samengevat onder de term 'opvoeders'. Wanneer we in dit boek de term 'jongeren' gebruiken, bedoelen we daarmee jongeren en jongvolwassenen van 12 tot en met 25 jaar. Waar niet expliciet een nadere leeftijdscategorie wordt vermeld, geldt de tekst voor alle jongeren en jongvolwassenen van 12 tot en met 25 jaar (inclusief cliënten van FACT-teams). In de besproken casussen zijn fictieve namen gebruikt.

Regieondersteuner, regiebehandelaar en zorgverantwoordelijke

De regieondersteuner is de professional die de jongere helpt om de regie over diens behandeling en resourcegroep te nemen, en die verantwoordelijk is voor de organisatie en coördinatie van de zorg om de jongere heen, aansluitend bij diens behoeften. Deze rol kan worden ingevuld vanuit een multidisciplinair ggz-team (bijvoorbeeld een FACT-jeugdteam of een VIP-team; zie paragraaf 2.4.1), maar ook door bijvoorbeeld een woonbegeleider of een hulpverlener uit het sociaal domein. Net als in het *Praktijkboek resourcegroepen* hebben we voor deze rol in de resourcegroep gekozen voor de term 'regieondersteuner', maar overal waar in dit boek de term 'regieondersteuner' wordt gebruikt, kan ook 'casemanager', 'dossierhouder', 'hulpverlener' of 'behandelaar' worden gelezen.

De Nederlandse Zorgautoriteit introduceerde in 2017 de regiebehandelaar als vervanging van de hoofdbehandelaar. Diens verantwoordelijkheden zijn ten opzichte van de hoofdbehandelaar weinig veranderd, maar wel heeft de regiebehandelaar veel meer aandacht voor de regierol in een multidisciplinaire aanpak. In 2020 is met de introductie van de Wet verplichte ggz (Wvvggz) ook de term 'zorgverantwoordelijke' geïntroduceerd. We kiezen in dit boek voor de term 'regiebehandelaar' (inmiddels veel gebruikt in de

praktijk), omdat in de praktijk van het resourcewerken veel vaker de functie regiebehandelaar dan zorgverantwoordelijke in het spel is. Ter verduidelijking en om verwarring met de terminologie van de Wvggz te voorkomen zetten we de termen in het kader nog eens naast elkaar.

Zorgverantwoordelijke en regiebehandelaar

In dit boek bedoelen we met *zorgverantwoordelijke* degene die een geregistreerd beroep uitoefent als bedoeld in artikel 3 van de Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg (BIG) en die verantwoordelijk is voor het verlenen van verplichte zorg binnen de Wet verplichte ggz (Wvggz).

In dit boek bedoelen we met *regiebehandelaar* degene die verantwoordelijk is voor de integrale behandeling en de regievoering over het gehele zorgproces van een individuele cliënt. In het Kwaliteitsstatuut GGZ (meer informatie via de QR-code) wordt onderscheid gemaakt tussen de *coördinerende regiebehandelaar* en de *indicerende regiebehandelaar*. De eerste functionaris draagt zorg voor de afstemming en coördinatie van behandeling en begeleiding van de cliënt, en is voor hem het aanspreekpunt. De tweede draagt zorg voor de probleemanalyse, de indicatiestelling, het vaststellen van de best passende behandeling en begeleiding, en de reflectie daarop. In dit boek maken we dit onderscheid echter niet en gebruiken we de overkoepelende term 'regiebehandelaar'.

Er zijn veel informatieve websites waarnaar in het kader van herstelondersteuning, achterliggende informatie, en betrokken organisaties en verenigingen kan worden verwezen. We hebben deze nuttige links samengebracht in bijlage 11. Door het boek heen geven we tips voor regieondersteuners die met de methodiek aan de slag (willen) gaan. Sommige bijlagen zijn digitaal beschikbaar via de website resourcegroepen.nl. Een aantal vragenlijsten waarvan gebruik kan worden gemaakt, is eveneens via deze website (onder Hulpmiddelen) beschikbaar.

